

10. BÖLÜM / CHAPTER 10

BİLGİYE ENGELSİZ ERİŞİM: İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ENGELSİZ KÜTÜPHANE SİSTEMİ ÖRNEĞİ

BARRIER-FREE ACCESS TO INFORMATION: THE EXAMPLE OF ISTANBUL UNIVERSITY BARRIER- FREE LIBRARY SYSTEM

Pervin BEZİRCİ¹

¹Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-posta: pervinb@istanbul.edu.tr

DOI: 10.26650/B/SS46.2022.013.10

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, akademik kütüphanelerde yaşanan dijital dönüşüm ve bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle paralel olarak artış gösteren dijitalleştirme çalışmalarının ve web erişilebilirliğinin engelli araştırmacılar açısından öneminin ortaya konulmasıdır. Çalışma kapsamında, teknoloji ile uyumlu engelsiz bilgiye erişim hizmetine örnek bir uygulama olarak “İstanbul Üniversitesi Engelsiz Kütüphane Sistemi” hakkında bilgi verilmektedir. Engelsiz Kütüphane Sistemi hizmetlerinin engelli kullanıcılar açısından fayda ve memnuniyet oranı ölçülerek, geri dönüşler sonucunda varsa sistemdeki eksiklikleri tamamlamak, hizmetleri kullanıcı odaklı geliştirmek amacıyla bir anket çalışması düzenlenmiş ve sonuçlar değerlendirilmiştir. Nihayetinde, bilgiyi dijital ortamda engelli araştırmacılar ile buluşturan İstanbul Üniversitesi Engelsiz Kütüphane Sistemi’nin araştırmacı profili ve sayısal verilerinin analiz edilmesi yoluyla, bu sistem örneğinde üniversite kütüphanelerinin dijitalleştirme ve engelsiz bilgiye erişim hizmetleriyle eğitime ve bilimsel çalışmalara sağladığı katkılar ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Engelsiz kütüphane, Üniversite kütüphaneleri, Dijitalleştirme, İstanbul Üniversitesi Engelsiz Bilgi Merkezi, İstanbul Üniversitesi Engelsiz Kütüphane Sistemi

ABSTRACT

The study aims to emphasize the importance of digitalization of the library items and accessibility to web pages, which increase in parallel with the development of digital transformation and information technologies in academic libraries, from the point of views of the researchers with disabilities. The study includes information about “İstanbul University Information Center for People with Disabilities” as an example of technology-compatible access to information services. In this study, the benefit and satisfaction rate of the Barrier-Free Library Services has been

measured in terms of the users with disabilities. In addition, a survey study has been conducted to eliminate the deficiencies in the system in line with the feedback got in the study and the results have been evaluated. The study has revealed that the university libraries contribute a lot to education and scientific studies through the digitalization of the library collections and barrier-free library services. The study has reached this conclusion by analyzing the researcher profiles and numerical data of the Istanbul University Barrier-Free Library Services, which enable researchers with disabilities to access information easily in the digital environment.

Keywords: Barrier-free library, University libraries, Digitization, Istanbul University Barrier-Free Information Center, Istanbul University Barrier-Free Library System

EXTENDED ABSTRACT

Academic libraries are undergoing a radical change with the advancement of information and communication technologies, like all educational institutions. These libraries have had to take on new roles to meet the ever-changing needs of researchers. The libraries that contain information resources and are cultural memory institutions must provide library services by developing infrastructure opportunities in accordance with new technological developments to meet the needs and expectations of researchers. This has led to the need to transfer existing printed resources to readable formats and/or media with communicative technology tools. Thanks to technological developments, new generation libraries tend to deliver rich collections in different formats to researchers in an integrated environment, effectively and quickly, beyond their physical boundaries and without the limitation of time and space.

Fast and continuous access to information enables information to be outspread quickly and easily and to be obtained more inexpensively, while bringing about a great change that increases its effects in all facets of daily life. This situation paves the way for radical changes and modifications by altering the traditional, social, economic, political and cultural structure as a whole, opening up the door to new possibilities and opportunities like never before.”However, despite all these opportunities, people with disabilities may face various obstacles. Those having difficulty in using the existing communication services encounter difficulties in accessing information, regulating their lives and maintaining their social relations. Access to information for participation in economic, social and cultural life in public service areas such as education and health is one of the basic conditions. It is not possible for an individual to use his or her rights without access to information, regardless of whether the information is written, visual or digital” (Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 82).

People with disabilities are also a special category of users who should be able to fully access to the information by making use of technology. Libraries, which are one of the main

components of accessing information and producing scientific knowledge, play a vital role on the people with disabilities to freely access information in different formats. As the number of students with disabilities attending universities and library users continues to increase, the issues of accessibility to library services will be of great importance. Libraries play an extremely important role in education to provide the best possible service as centers for academic learning. Improving the library service quality for users with disabilities will affect their education, access, participation, and awareness in general. It is very crucial to the learning success of people with disabilities that library staff receive adequate training from experts who regularly deal with these communities.

Thus, this study highlights the importance of information after briefly explaining the importance of free access of people with disabilities to the library services. It also mentions the technologies and web adapted to the people with disabilities, and then presents the application example of the Istanbul University Barrier-Free Library Services.

The Barrier-Free Library System has been created in Istanbul University Information Center for People with Disabilities serving under the Istanbul University Library and Documentation Department to provide the library service online, which is given to the user via e-mail or face-to-face and enable researchers with disabilities to online access to any library works they search for without the limitation of time and place (<http://engelsizkutuphane.istanbul.edu.tr/>). It has been ensured that all library members with disabilities can access the broadcasts they want and use them as they wish (online listening, reading, or downloading) through the barrier-free library system. The number of accessible publications in this barrier-free library system continues to increase and the archive of it is getting richer day by day.

In this context, in this study, the effects of the ‘Istanbul University Accessible Library System’ on disabled researchers are investigated in order to reveal the importance of digital transformation studies in academic libraries and access to digital resources for researchers with disabilities. In order to determine the methods, problems and solution proposals applied to the access of disabled researchers to information., national and international literature review was made and the web pages of prominent relevant institutions were examined. A survey study was conducted to determine the effect and benefit ratio of Istanbul University Barrier-Free Library System in accessing information. The survey was sent to 201 users who are members of the system, between April and May 2022, via Google Forms. General evaluations were made by compiling common views and answers from the answers given to the questionnaire. The questionnaire consists of 15 questions.

With the research questions, data on the opinions of the participants on the following subjects were tried to be collected.

- The benefit and convenience effect of the Accessible Library System in terms of research and education,
- The impact and benefit ratio of electronic resources available in the library collection for users with disabilities,
- Access to needed resources,
- Knowledge and equipment of library staff on assistive technologies for the disabled.

The results of the survey about the effect and benefit of the barrier-free library system on the user/researcher have been evaluated in the findings and evaluations part of the study. In conclusion, the contributions of university libraries to scientific studies and education through digitalization and barrier-free access to information have been presented in this study sample by analyzing the researcher profiles and numerical data of the “İstanbul University Barrier-Free Library System”, which enables researchers with disabilities to freely access information in the digital environment.

Giriş

Teknolojinin geleneksel olarak kütüphaneler tarafından sağlanan hizmetler üzerindeki etkisi ve dijital bilgiye erişim bağlamında yeni hizmetlerin ortaya çıkışı, e-kütüphanelerin yaratılmasının önünü açmıştır. Dijital dönüşüm, kurumların performanslarını iyileştirmek ve daha faydalı sonuçlar sağlamak amacıyla teknolojiden yararlanan bir süreç olarak gelişmiştir (Bezirci, 2021, s. 629). Hızla değişen bilgi teknolojilerinden ve eğitim sisteminden araştırmacı/ kullanıcı bilgi ihtiyaçları da büyük ölçüde etkilenmektedir. Farklı türde teknolojinin ortaya çıkışı ile kullanıcılar, bilgi dünyasındaki son eğilimlerden oldukça geniş bir biçimde yararlanmaktadırlar (Uribe ve Macdonald, 2009; Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 15).

Teknoloji, engelli kişilerin karşılaştığı ve topluma tam katılımlarını engelleyen geleneksel iletişim ve etkileşim engellerini ortadan kaldırmak için önemli fırsatlar sunmaktadır (Raja, 2016, s. 3). Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT), çevresel engelleri kaldırarak, eşit erişim ve topluma katılımı sağlayarak ve kişisel özerkliğin kalitesini iyileştirerek engellilerin yaşam kalitelerinde güçlü bir devrim yaratmıştır (Human Rights Commission, 2012, s. 4). Ancak, bilgiye erişimi sağlayan teknolojilerden tam olarak yararlanamayan ve bilgi ihtiyacını tam olarak karşılayamayan engelli kitleyi, “Dünya Sağlık Örgütü, geride bıraktığımız on yıla kadar dünya nüfusunun yüzde onu olarak belirlemekten, Örgütün daha yakın tarihli raporlarında bu oranın yüzde on beşlere vardığı görülmektedir. Rakamların da ortaya koyduğu bu gerçek, engellilerin dünyanın en büyük azınlık grubunu oluşturduğudur” (Çelik, 2016, s. 220). “Bu insanların yaklaşık 200 milyonu hayatlarını devam ettirme konusunda kayda değer zorluklar yaşamaktadır” (Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Bankası, 2011). “Eğitim ve sağlık gibi kamusal hizmet alanları ile ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılım için bilgiye erişim temel şartlardan biridir. Bilginin yazılı, görsel veya dijital olması fark etmeksizin, bilgiye erişim sağlanamadığı takdirde bireyin sahip olduğu hakları kullanması mümkün değildir” (Akçalı, 2015). Engelli bireylerin bilgiye erişimi, “bir parçası olduğu toplumla tam ve uyumlu bir bütünleşme içinde olabilmesinin önündeki engellerin” (Engelsiz Erişim Çalışma Grubu, 2012, s. 1) kaldırılmasının temel yoludur (Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 15).

Bilgiye erişim, engellilerin toplumdaki konumunu iyileştirmek için bir anahtardır (Kadijevich, Masliković ve Tomić, 2020). Pek çok engelli birey bilgiye erişim noktasında, mevcut yardımcı teknolojilerle ücretsiz internet erişimi ve erişilebilir formatlarda kaynak sunan tek yer olarak ve engellilerin haklarına öncelik veren bir kurum olarak kütüphanelere güvenmektedir (Jaeger, 2018, s. 56).

Bu bağlamda çalışmanın sınırları kapsamında; bilgiye erişim konusunun önemi ve bilgiye engelsiz erişim için bilgi merkezlerinin/kütüphanelerin etkisi kısaca açıklandıktan sonra engellilere sunulan uyarlanmış teknolojiler ve web erişilebilirliğinden bahsedilmekte ve ardından bir uygulama örneği olarak İstanbul Üniversitesi Engelsiz Kütüphane Sistemi kısaca anlatılmaktadır. Son olarak bulgular ve değerlendirmeler kısmında Engelsiz Kütüphane Sistemi'nin kullanıcı/araştırmacı üzerindeki etki ve faydası hakkında yapılan anket sonuçları değerlendirilmektedir.

1. Bilgiye Erişilebilirlik

Eğitim, sağlık, ekonomi, sosyal ve kültür gibi toplumsal yaşamın her alanında ihtiyaç duyulan hizmetlere ulaşmak ve katılım için bilgiye erişim etkin rol oynar. Bilgiye erişim çağdaş bilgi toplumuna mensup bireylerin toplumsal yaşamla arasındaki ilişki ve ihtiyacı olan hizmetlere ulaşabilmesinde kaçınılmaz bir şarttır ve her birey ihtiyaç duyduğu bilgiye erişebilmek hakkına sahiptir. Her kullanıcı, bilgi kaynaklarına erişim sağlamayı ve bu kaynaklardan yararlanmayı öğrenme gereksinimindedir. Bilgi kaynaklarına kimsenin yardımı olmaksızın, bağımsız bir şekilde erişim sağlamak ve bunları etkin olarak kullanmak, tüm kullanıcılar gibi engelli kullanıcıların da temel hakkıdır (Hamilton ve Keten, 2011; Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 33).

Artık bilginin varlığı hayatın her alanında daha temel, hatta stratejik bir işleve sahiptir. Bilgi toplumu çağında güç, bilgiyi kontrol eden kişi veya topluluk gruplarının elindedir. Bir kişi veya belirli bir grup insan tarafından kontrol edilen bilgiler, bireylerin sahip oldukları bilgiler arasındaki dengesizlik nedeniyle çatışmalara yol açabilir. Bunu fark ederek, eğer engelli bireyler bağımsızlıklarını gerçekleştirmek için bilgiye ulaşma konusunda desteklenmezlerse, her zaman başkaları tarafından bastırılan veya kontrol edilen bir grup insan olacaklardır (Mutia, 2016, s. 14). Dolayısıyla, “içinde bulunduğumuz bilgi çağında, internet dâhil, teknolojinin sunduğu bilgi ve iletişim olanaklarından eşit koşullarda yararlanılabilmesini teminen özellikle desteksiz görülen toplum kesimlerine özel önem verilmesi, ilgi gösterilmesi ve bu kapsamda engelli ve yaşlı bireylerin özel ihtiyaçlarının dikkate alınması önem”lidir (Engelsiz Erişim Çalışma Grubu, 2012, s. 63).

Erişilebilir bilgi, belirli engellere sahip kişiler için anlaşılır formatlarda sunulan bilgilerdir. Ancak erişilebilirlik, bundan daha fazlasını ifade eder; erişilebilir bilgi, haklarının tehlikede olduğu olağandışı durumlarda insanlar tarafından kullanılabilen bir haktır. Bilişsel, zihinsel veya diğer engelleri olan insanlar, haklarının, isteklerinin ve tercihlerinin başkaları tarafından dikkate alınması gereken çok fazla bilgiye ihtiyaç duyarlar. Engelliliğin asla eşit haklara engel

teşkil etmemesi gerektiği ilkesine göre, bunun gerçekleşebilmesi için bilginin ulaşılabilir, anlaşılır formatlarda sunulması gerekmektedir (Edmonds, 2004, s. 51-53; Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 34). Bu yüzden, çeşitli kurum ve kuruluşlar, bireylerin bilgiye erişim haklarını yasal dayanaklar ile güvence altına almaktadır. Dünya çapında bilgiye erişimi yasal olarak güvence altına alan, Engellilerin Haklarına Dair Sözleşme ve İhtiyari Protokolü (A/RES/61/106) 13 Aralık 2006'da New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde kabul edilmiş ve 30 Mart 2007'de imzaya açılmıştır (United Nations, 2022). Sözleşmede, İfade ve Düşünce Özgürlüğü ve Bilgiye Erişim başlıklı 21. maddede bilgiye erişim konusu;

Taraf devletler, engellilerin bilgi ve fikirleri başkalarıyla eşit bir şekilde arama, alma ve verme özgürlüğü de dâhil olmak üzere ifade ve düşünce özgürlüğünü kullanabilmelerini ve kendileriyle her türlü iletişim biçimini kullanmalarını sağlamak için tüm uygun önlemleri alacaklardır. Aşağıdakiler dâhil olmak üzere, bu Sözleşmenin 2. maddesinde tanımlandığı gibi seçim:

- (a) Engellilerin farklı engel türlerine uygun erişilebilir formatlarda ve teknolojilerde zamanında ve ek ücret ödmeden genel kamuya yönelik bilgilerin sağlanması,
- (b) Resmî etkileşimlerde engelliler tarafından işaret dillerinin, Braille alfabesinin, artırıcı ve alternatif iletişimin ve seçtikleri tüm diğer erişilebilir iletişim araçlarının, modlarının ve biçimlerinin kabul edilmesi ve kolaylaştırılması,
- (c) İnternet dâhil olmak üzere genel halka hizmet sunan özel kuruluşları, engelliler için erişilebilir ve kullanılabilir formatlarda bilgi ve hizmet sağlamaya teşvik etmek,
- (d) İnternet aracılığıyla bilgi sağlayıcılar da dâhil olmak üzere kitle iletişim araçlarını hizmetlerini engelliler için erişilebilir hale getirmeye teşvik etmek,
- (e) İşaret dillerinin kullanımını tanımak ve teşvik etmek (United Nations, 2022).

şeklinde yer almaktadır.

2. Kütüphanelerde Engelliler için Bilgiye Erişim Hizmetleri

Çağdaş dünyamızdaki ideal kütüphane, toplumun her üyesine hem basılı hem de dijital formatlarda en son bilgilerin tüm avantajlarının sunulduğu bir tesis olarak tanımlanabilir. “Bireysel ve toplumsal gelişmeler ve gereksinimler doğrultusunda hizmet stratejilerini saptayarak bilgi hizmetlerini geliştirme sorumluluğu, doğrudan kütüphanecilerindir” (Subaşıoğlu, 2008, s. 413). Bu yüzden, kütüphaneler gelişen teknolojik imkânlardan yararlanarak engelli kullanıcılarına yönelik hizmetlerin sürdürülebilirliğini sağlamalıdır. Kütüphaneler, herkesin olduğu gibi engellilerin de bilgiye erişiminin sağlanmasında en

önemli kurumlardandır. Engelli teknolojilerinin gelişimi ile beraber bilgiye erişim daha kolay hale gelmiştir fakat sadece teknoloji bilgiye erişim için tek başına yeterli değildir. Basılı materyal üzerindeki bilginin erişilebilir hale getirilmesi ve engelli kullanıcılara ulaştırılması gerekmektedir. Kütüphane kurumlarının, toplumun tüm bireylerine eşit şartlarda hizmet verebilmesi görevi kapsamında engelli kullanıcıların da bilgiye erişimine yönelik gerekli malzeme, donanım, yazılım ve personel desteğine sahip olması, bu konuda teknolojik gelişmeleri takip ederek hizmete dönüştürmesi son derece önemlidir (Vandenbark, 2010; Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 35).

Kütüphaneler, sundukları hizmetlerle eğitim öğretim faaliyetlerini destekleyen kurumlardır. Sahip oldukları kaynaklar ve sundukları hizmetlerle bilgi gereksinimini karşılayan ve bilimsel üretimi destekleyen kütüphanelerin, hizmet verdikleri tüm bireylerin ve tüm araştırmacıların bilgi gereksinimlerini karşılamaları beklenir. Kütüphaneler, hizmet ve kaynaklarını, engelli ve engelsiz tüm bireylere sunmak durumundadır. (Zencir, Kutlutürk ve Subaşıoğlu, 2017, s. 721).

Daha fazla engelli yükseköğretim kurumlarına devam ettikçe, onlara engelsiz kullanıcılara sağlanan hizmet düzeyinin aynısını sağlamak kütüphane yönetiminin görevidir. Hiç şüphe yok ki engelli kullanıcı grubu kütüphanelerden giderek daha fazla faydalanmakta ve veriye dayalı materyalleri ararken daha fazla yardıma ihtiyaç duymaktadır. Kütüphanelerde bulunan yeni teknolojilerle, kullanıcılara artık dünyanın her yerinde eşi görülmemiş bir iletişim ve bilgi erişimi sağlanmaktadır. Kütüphaneler için çok önemli bir gereklilik, korudukları ve birçok biçimde sundukları bilginin engelli kullanıcılar da dâhil olmak üzere herkesin kullanımına sunulmasıdır. Nitekim Birleşmiş Milletler Engelliler Kapsayıcılık Stratejisi (United Nations Disability Inclusion Strategy)’nde, Birleşmiş Milletler Örgütü (UNO), “Engellilerin bağımsız olarak yaşamalarını ve hayatın her alanına tam olarak katılmalarını sağlamak için, Taraf Devletler engellilerin erişimini sağlamak üzere uygun önlemleri alır” şeklinde belirtmektedir. (Ekwelem, 2013).

Kütüphaneler, kendi programlarını tasarlarken, engelliliğe daha fazla odaklanma ve engellilerin savunucusu ve müttefiki olarak rollerini daha da genişletme fırsatına sahiptirler. Kütüphaneler, sosyal adalete katkı ve bağlılık mirasına sahiptir ve engellilerin dâhil edilmesi, daha geniş değişimi teşvik etmek için birçok fırsatın bulunduğu bir alandır. Kütüphane ve hizmetleri dâhilindeki bazı önemli olanaklar arasında; koleksiyonların engelli insanları doğru bir şekilde temsil etmesini sağlamak, engellilik konularını daha fazla sosyal yardım, ortaklık kurma ve topluluk katılımı alanlarına dâhil etmek, toplumda engellilik konusunda daha fazla farkındalık yaratılmasına yardımcı olmak sayılabilir (Jaeger, 2018, s. 52-59).

Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu (The International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA], 2005) tarafından engelli kişiler için kütüphane hizmetleri geliştirmeye yönelik bir çerçeve kılavuz niteliğinde yayınlanan “Libraries for the Blind in the Information Age – Guidelines for development” adlı çalışmada, kütüphanelerin bilgiye erişim görev sınır ve gerekliliklerini aşağıdaki gibi önermektedir:

- Kütüphaneler ve bilgi hizmetleri, herhangi bir ortam ve sınırdan bağımsız olarak bilgiye, fikirlere ve hayal gücüne dayalı eserlere erişim sağlar. Hem bireyler hem de gruplar tarafından bağımsız karar verme, kültürel gelişim, araştırma ve yaşam boyu öğrenme için temel destek sunan bilgi, düşünce ve kültüre açılan kapılar olarak hizmet ederler.
- Kütüphaneler ve bilgi hizmetleri, entelektüel özgürlüğün geliştirilmesine ve sürdürülmesine katkıda bulunur ve demokratik değerlerin ve evrensel medenî hakların korunmasına yardımcı olur. Sonuç olarak, kullanıcılarına ilgili kaynaklara ve hizmetlere kısıtlama olmaksızın erişim sağlamayı ve her türlü sansüre karşı çıkmayı taahhüt ederler.
- Kütüphaneler ve bilgi hizmetleri toplumun çoğulculuğunu ve çeşitliliğini yansıtan geniş malzeme çeşitliliğini sağlar. Kütüphane materyallerinin ve hizmetlerinin seçimi ve mevcudiyeti, siyasî, ahlakî ve dinî görüşler tarafından değil, meslekî hususlar tarafından yönetilir.
- Kütüphaneler ve bilgi hizmetleri, materyalleri, tesisleri ve hizmetleri tüm kullanıcılar için eşit olarak erişilebilir hale getirecektir. Irk, ulusal veya etnik köken, cinsiyet veya cinsel tercih, yaş, engellilik, din veya siyasî inançlar da dâhil olmak üzere herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmayacaktır.
- Kütüphaneler ve bilgi hizmetleri, aranan veya alınan bilgiler ve danışılan, ödünç alınan, edinilen veya alınan kaynaklarla ilgili olarak her kullanıcının mahremiyet ve gizlilik hakkını koruyacaktır.

Bu şekilde IFLA, kütüphaneleri ve bilgi hizmetlerini ve bunların personelini fıkîrî özgürlük ilkelerini desteklemeye ve bilgiye engelsiz erişim sağlamaya çağırır.

Engelli kişiler için verimli bir kütüphane hizmeti geliştirmek son derece önemlidir çünkü yayınlanmış basılı kitap mevcudiyetine kıyasla koleksiyonların alternatif formatlarda sunulması ihtiyacının karşılanması ve raflara göz atamayan okuyucuların kullanımına sunulması, teknoloji desteği ile özel hizmetlerin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

3. Uyarlanmış Teknolojiler ve Web Erişilebilirliği

Çoğu insan için, teknoloji işleri kolaylaştırır. Engelli insanlar için teknoloji, işleri olanaklı kılar (Raja, 2016, s. 3). Dijital bir bilgi, engelli olsun veya olmasın herkesin duyularına hitap edecek şekilde tasarlanmalıdır. Algı veya motor engelli olan ve genellikle erişimi sınırlı olan insanlar için matbu ve bilgisayar tabanlı bilgi ve sayısal bilginin yaygınlığı olumlu bir gelişmedir. Bununla birlikte, tasarımcılar genelde engelli kişilerin erişimlerini dikkate almadan dijital teknolojileri uygulamaya koyabilmekte ve bu teknolojilerin kurumsal alıcıları çoğunlukla erişilebilirlik konusunda ısrarcı olmayabilmektedir. Birçok uygun maliyetli erişilebilirlik çözümü olsa bile, genellikle hayata geçirilememekte ve sonuç olarak, engellilerin sayısal bilgilere erişmesini ve elektronik donanım ve yazılım uygulamalarını kullanmasını engelleyen çok fazla etken ortaya çıkmaktadır. Dijital bilgilere erişmenin önündeki engeller, teknolojinin kendine özgü kısıtlamalarıyla ilgili değil genellikle teknoloji geliştirme sürecindeki dikkatsizliklerin bir sonucudur. Erişilemeyen teknolojiler, çoğunlukla toplumsal bir ayrımcılığa da yol açmaktadır (Lazar, Goldstein ve Taylor, 2015, s. 2-4; Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 20). Ancak analog teknolojiden dijital teknolojiye geçiş, engellerin çoğunu ortadan kaldırmıştır. Çünkü dijital bilgi, engelliler tarafından da kullanılabilen, daha düşük maliyetli ve kolaylıkla erişilebilir genel amaçlı cihazlar sayesinde ses, metin, fiziksel kalıplara (örneğin, Braille) kolayca dönüştürülebilmektedir. Dijital çağ, engelli topluluğun yaşam kalitesini doğrudan geliştiren teknolojilerde birçok ilerlemeye kapı açmıştır (Castro, 2008, s. 49; Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 20).

Bununla birlikte, teknolojiadaki ilerlemeler, engellilerin sosyoekonomik olarak topluma dâhil edilmesindeki boşlukları kapatmak için tek başına yeterli değildir. Kapsamlı gelişme için BİT'in uyarlanması, kullanımı ve uygulanması, ekosistem içindeki diğer faktörlere bağlı kalmaktadır. Mevcut kanıtlar, engelli kişilerin topluma dâhil edilmesi için BİT'i kullanma başarısının, paydaşların mevcut bilişim teknolojileri çözümleri, kanunlar, politikalar hakkındaki bilgisi ve farkındalığı ile doğrudan ilgili olduğunu göstermektedir (Samant, Matter ve Harniss, 2013, s. 11-12; Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 20). BİT'in kullanılması, erişilebilir ve kapsayıcı şekilde tasarlanmadıkça, engelli ve engelsiz kişiler arasındaki farklılıklar artmaya mahkûmdur (Raja, 2016, s. 3-5). Engelliler için erişilebilirlik, bir sistemi, bir aracı veya bir binayı kullanılabilir kılmak demektir. Engelliler için erişilebilirlik bilgilendirici sistemlere uygulandığında, bir bilgi sistemi, alternatif girdi ve/veya çıktı yöntemleri kullanan biri tarafından kullanılabilir kadar esnektir (Dudley ve Lazar, 2008, s. 3112-3113; Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 20).

Engelliler için web erişilebilirliği, engellilerin web sayfaları ile etkili bir şekilde etkileşimde bulunmalarını sağlayan web tasarımı anlamına gelir. Web erişilebilirliği, tüm engelleri dikkate almalıdır (Isaila ve Nicolaub, 2010, s. 4498; Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 20). Engeller görme, işitme, dokunma, hareket, konuşma ve bilişsel süreçlerle ilgili sorunları içerebilir ve birçok insanın birden fazla engelinin olması mümkündür. Pek çok engelli kişi bunu beyan etmez ve genellikle bunu yapmak zorunda da değildir. Bu nedenle web sitesi geliştiricileri, engelli kullanıcılarının tam oranını bilememektedir (Lisa, 2014). Uluslararası web standartları organizasyonu World Wide Web Consortium (W3C), Web Erişilebilirlik Girişimi (WAI) aracılığıyla, Web İçeriği Erişilebilirlik Yönergeleri (WCAG) 2.0 (şimdilerde WCAG'ın 2.2 sürümü değerlendirilmektedir) W3C tavsiyelerini oluşturmuştur (W3C, 2008).

WAI, erişilebilirlik konularını netleştirmek ve çözümler tanımlamak için uluslararası standartlar geliştirmektedir ve web'i erişilebilir hale getirme konusunda temel bir role sahip üç kural kümesi önerir.

- * WCAG 1.0, 2.0, 2.1, 2.2 (Web Content Accessibility Guidelines - Web İçeriği Erişilebilirlik Yönergeleri),
- * UAAG (User Agent Accessibility Guidelines - Kullanıcı Aracı Erişilebilirlik Yönergeleri),
- * ATAG (Authoring Tools Accessibility Guidelines - Yazma Araçları Erişilebilirlik Yönergeleri).

Bu kılavuzlar, web teknolojilerinin, web siteleri, tarayıcılar ve erişilebilir düzenleme araçları oluşturmak için nasıl kullanılabileceğini açıklamaktadır (Isaila ve Nicolaub, 2010, s. 4498; Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 20).

W3C yönergeleri özetle şunları önerir: “Bu yönergelere uyulması, web içeriğini genel olarak kullanıcılar için daha kullanışlı hale getirecek; içeriği körlük ve az görme, sağırılık ve işitme kaybı, öğrenme güçlükleri, bilişsel sınırlamalar, sınırlı hareket, konuşma engelleri, ışığa duyarlılık ve bunların kombinasyonları dâhil olmak üzere daha geniş bir engelli kitle için erişilebilirlik sağlayacaktır”. WCAG 2.0 W3C, web erişilebilirliği ilkelerini ise; “Algılanabilir, çalıştırılabilir, anlaşılabilir, geliştirilebilir ayrıca güvenilir olmalıdır.” şeklinde önermektedir (W3C, 2008).

Bir web sitesinin standartlara uygunluğunu kontrol etmek için birden fazla çevrimiçi erişilebilirlik kontrol aracı mevcuttur. Araştırmacılar ve tasarımcılar, web içeriği erişilebilirliğini geliştirmek için bu araçların çıktılarını kullanır. Bu araçlar yalnızca

erişilebilirlik düzeyini belirlemekle kalmaz, aynı zamanda web sitelerinin bakımı ve hata giderme (onarım) konularında da destek sağlar. Bu araçlar, erişilebilirlik düzeyini belirlerken ve uluslararası yönergelerle uyarak, değerlendirme amacıyla bir dizi ölçütü dikkate alır. Daha fazla özelliğe ve geniş bir metrik yelpazesine sahip araçlar, diğer otomatik araçlara göre tercih edilir ve bu da sitelerin bakımında zaman ve harcanan çabayı azaltır.

W3C web erişilebilirlik yönergelerine göre, “Web erişilebilirliği, tarama teknolojisi ve taranan/geri alınan bilgilerden bağımsız olarak web sitesi içeriğine erişimi ifade eder, müşteriler tarafından tam olarak anlaşılabilir olmalı ve gerekirse kullanıcı etkileşimi sigortalanmalıdır” (Khan, Idrees ve Mudassir, 2015, s. 3). İkinci olarak, özel bir web sitesi özel dikkat gerektirir. Ancak erişilebilirliği belirlenirken, temel erişilebilirlik sorunları, hataların ve uyumlulukların tespiti, arama motoru en iyi uygulamaları ve W3C standartlarına uyulması gibi temel alanlar tamamen dikkate alınmalıdır. Üniversiteler ve ilgili kütüphaneleri uzaktan e-öğrenme hizmetleri ve kaynakları sunarken bu yönergeleri anlamaları ve uygulamaya çalışmaları önemlidir (Caldwell, 2006, s. 1-9).

Bir web sitesinin erişilebilirliği için “yeniden uyarlanması” yerine, ilk etapta erişilebilir olmasını sağlamak daha kolaydır (Dudley ve Lazar, 2008, s. 3114). Bu noktada insan-bilgisayar etkileşiminin dikkate alınması da engellilerin bilgiye erişimi açısından önemlidir.

İnsan-bilgisayar etkileşimi, bilgi teknolojilerine dayalı sistemlerin daha kullanılabilir olması ve kullanıcının taleplerine daha uygun sistemler üretilmesi konusu ile ilgilenen multidisipliner bir alandır. Bu alan, insan ve bilgisayar birlikte çalıştığında yapılacak işlerin tasarımı, planlanması ve çalışması olarak ifade edilebilir. İnsan bilgisayar etkileşiminin amacı, bilgisayarın kullanımını daha verimli hale getirmektir. İnsan ve bilgisayar etkileşimi, ara yüzler aracılığı ile gerçekleşir. Bu ara yüzler, yazılımın bir fonksiyonu olabileceği gibi, çeşitli donanım bileşenleri (çevresel bileşenler) ile de etkileşim sağlanabilir. (Aktaş, Zayim ve Saka, 2007, s. 425).

İnsan-bilgisayar etkileşimi dünyasında, engeller genellikle üç farklı kategoriye ayrılır: Algılama engelleri (görme ve işitme kısıtlamaları), motor/fiziksel engeller (el, kol ve konuşmanın sınırlı kullanımı) ve bilişsel engeller (Lazar, Goldstein ve Taylor, 2015, s. 2-4; Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 20).

İlerleyen teknolojik fırsatlar, engelli bireylerin zorluklarını en aza indirme çalışmaları; ihtiyaçların karşılanmasına, hayatın düzenlenmesine, bilgiye erişim ve sosyal ilişkilerin sürdürülmesine yönelik birçok engeli ortadan kaldırmak amacıyla engel türlerine göre

teknolojik ürünler geliştirilmesine imkân tanımaktadır. Engelli insanlar için erişilebilirliği geliştiren teknolojiler ise genellikle üç sınıfa ayrılır:

- Yardımcı teknoloji: Engelli bir kişinin işlevsel yeteneklerini geliştirmek amacıyla özellikle tasarlanmış teknoloji,
- Uyarlanabilir teknoloji: Engelli insanlara, normalde erişemeyecekleri teknolojiyi kullanmalarına izin veren düzenek,
- Erişilebilir teknoloji: Birçok geniş uygulama alanına sahip, engelli insanlar için engelleri kaldırmaya yardımcı olan ve dünyayı daha erişilebilir hale getiren teknoloji (Castro, 2018, s. 50; Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 22).

Bu çerçevede, engellilerin teknoloji desteği ile bilgiye erişim konusuna bir uygulama örneği olarak aşağıda İstanbul Üniversitesi Engelsiz Kütüphane Sistemi değerlendirilecektir.

4. İstanbul Üniversitesi Engelsiz Bilgi Merkezi (İÜ KDDDB EBM)

Araştırmacılara nitelikli hizmet verme çabasında olan İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde aynı hizmeti engellilere de verebilmek amacıyla İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Engelsiz Bilgi Merkezi (İÜ KDDDB EBM) 2012 yılında kurulmuştur. Tüm engellilere bilgi hizmeti vermek hedefiyle kurulan Merkez, bu hedefe yönelik kullanıma sunduğu yardımcı bilgi ve iletişim teknolojisi ürünleri sayesinde tam anlamıyla engelsiz erişim merkezi özelliği taşımaktadır ve engellilerin bilgi kaynaklarına kimseye ihtiyaç duymaksızın erişebilmelerini sağlamaktadır. Ancak bu teknolojiler tek başına yeterli olmadığından, basılı bilgi kaynaklarının özellikle görme engelliler için erişilebilir formatlara çevrilmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda;

- Sesli kitap oluşturma,
- E-kitap oluşturma,
- Braille doküman oluşturma,
- Üç boyutlu kabartma şekil-grafik doküman oluşturma

hizmetleri gerçekleştirilmektedir.

İÜ KDDDB Engelsiz Bilgi Merkezi, sadece görme engellilere değil tüm engel gruplarına hizmet vermek amacıyla oluşturulmuştur ve bu kapsamda üretilmiş tüm yazılım ve donanımlara (Braille baskı makinesi, bilek-ayak mouse, grafik kabartma cihazı, basılı metin büyütücü ekranlar vb.) sahiptir.

Teknolojik gelişmeler günümüzde engellilerin bilgiye erişim araçlarını değiştirmiş ve bütün kullanıcılar için erişimi oldukça kolaylaştırmıştır. Özellikle lisans ve sonrası eğitim düzeyinde olan engelli kullanıcıların teknoloji kullanımı ileri seviyededir. Dolayısıyla yardımcı teknolojiler sayesinde akıllı telefon, tablet, bilgisayar gibi cihazları rahatça kullanabilmektedirler. Bu yüzden, bilgiye hızlı erişimde Braille baskılı kitap ve sesli kitap eski yöntem, elektronik kitap ise daha yeni yöntem olmaktadır. Bilginin hızlı yayılması ve bilgiye hızlı erişim ihtiyacından dolayı İÜ KDDDB Engelsiz Bilgi Merkezi hizmetleri arasındaki elektronik kitap oluşturma hizmetini öne çıkarmıştır. Bu konuda engelli kullanıcılar tarafından çoğunlukla elektronik kitap talep edilmesinin de büyük etkisi olmuştur. Engelsiz Kütüphane üzerinden gelen elektronik kitap talepleri, eğer eserin basılı formatına erişim konusunda sorun yoksa (İÜ Merkez Kütüphane binasının yenilenme aşamasında olmasından dolayı eserler civar kütüphanelerden temin edilerek) gün içerisinde dijitalleştirilip kullanıcıya ulaştırılmaktadır. Ayrıca, kütüphane web sayfası W3 erişilebilirlik şartlarına uygun hale getirilmiş ve görme engelli bir personel tarafından erişilebilirlik koşulları test edilerek uygulamaya geçilmiştir. Ekran okuyucuya uygun şekilde EBM kullanım kılavuzu hazırlanarak web sayfasında kullanıcıya sunulmuştur.

Bilgi kaynaklarının engelliler için erişilebilir olması, eserlerin engelliler tarafından okuyabilecekleri formatta hazırlanması olduğu kadar aynı zamanda her gün çoğalan koleksiyon içerisinde doğru kaynağa hızlı bir şekilde erişilebilmesi demektir. Bu anlayışla, İÜ KDDDB Engelsiz Kütüphane Sistemi üzerinde hizmete sunulan eserler, kütüphanecilik bilim dalında uluslararası kataloglama standardı olan Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2'ye göre yapılmaktadır. Böylelikle kullanıcı, eser hakkında sahip olduğu herhangi bir bilgiyle (eser adı, çevirmen, ISBN numarası, yayınevi vd.) veya eserin içeriği ile ilgili oluşturulmuş yine uluslararası standartlara göre verilmiş konu başlıkları aracılığıyla aradığı bilgi kaynağına hızlı bir şekilde erişebilmektedir.

4.1. İstanbul Üniversitesi Engelsiz Kütüphane Sistemi¹

Engelsiz Bilgi Merkezinde, kullanıcıya e-posta veya yüz yüze verilen erişilebilir bilgi hizmetinin online olarak da mümkün hale gelebilmesi için engelli araştırmacıların istedikleri eserlere zaman ve mekân sınırlaması olmadan internetten ulaşabilmelerini sağlamak amacıyla, Engelsiz Kütüphane Sistemi oluşturulmuştur. Bu sistem yoluyla, üye olan tüm engellilerin, istedikleri yayınlara erişilebilmesi ve dilediği şekilde (online dinleme-okuma veya indirme) kullanabilmesi hedeflenmiştir.

1 Engelsiz Kütüphane Sistemi hakkında bilgiler, Bezirci ve Özyürek (2019) tarafından yapılan çalışmanın güncellenmesi, Engelsiz Bilgi Merkezi Sorumlusu Kütüphaneci Mustafa Özyürek ile yapılan görüşmeler ve ilgili web sayfasının (<http://engelsizkutuphane.istanbul.edu.tr/>) incelenmesi sonucu elde edilmiştir.

Resim 1. İÜ KDDB Engelsiz Kütüphane Sistemi

Sistemin hazırlık aşamasında, öncelikle erişilebilir görsel sayfa tasarımları yapılmış, üyelik sayfası hazırlanmış, üyelik başvuruları gözden geçirilerek onaylanmış, ekran okuyucuya göre kullanım kılavuzu hazırlanmış, basılı eserler erişilebilir formatta hazırlanmış, gelen erişilebilir yayın talepleri karşılanmıştır.

Engelsiz Kütüphanede; Bilgi Merkezinde mevcut olan dijital kitap, sesli kitap ve İstanbul Üniversitesi tezlerine erişim sağlanabilmektedir. Derleme kütüphanesi olan İ.Ü. Merkez Kütüphanesinin zengin koleksiyonundaki yayınlardan, sistemde dijital olarak erişilemeyenler için dijitalleştirilme talebi yapılabilmektedir. E-kitap (word, pdf, MP3 vb.) olarak talep edilen eserler online dinlenebilmekte veya bilgisayara ya da akıllı telefonlara indirebilmektedir. Çalışmaları devam eden dijital yayınların sayıları artarak devam etmekte, Engelsiz Kütüphane Sistemi Arşivi sürekli genişlemektedir.

Engellilik Raporu
En fazla 2.5 mb
Dosya Formatı: pdf,jpg,jpeg,bmp,png
Dosya Seç Dosya seçilmedi

BİREYSEL ÜYELİK SÖZLEŞMESİ

Bireysel üyesi olmayı kabul ettiğim İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANE VE DOKÜMANTASYON DAİRE BAŞKANLIĞI ENGELSİZ BİLGİ MERKEZİ'NDEN hizmet aldığım süre boyunca kütüphanede bulunan sesli (insan veya bilgisayar) yada metin halindeki her türlü eseri kullanırken;

1- Üyelik bilgilerimi ve şifremi üçüncü şahıslarla paylaşmamayı,

2- Eserleri, 5846 sayılı kanunun " çeşitli hükümler" başlığını taşıyan altıncı bölümün EK 11. MADDESİ kapsamında kullanmayı,

3- Eserleri, engelliler (rapor ile belirlenmiş) dışında üçüncü şahıslarla paylaşmamayı,

4- Eserleri, her ne ad altında olursa olsun hiçbir şekilde ticaret amaçlı kullanmamayı,

5- Yukandaki maddelerde belirtilen hükümlere aykırı davranışım nedeni ile İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANE VE DOKÜMANTASYON DAİRE BAŞKANLIĞI ENGELSİZ BİLGİ MERKEZİ'NDEN, üçüncü şahısların eser sahiplerinin ve yayın evlerinin uğrayacağı her türlü maddi ve manevi zararı tazmin etmeyi ve konuyla ilgili cezai sorumluluğu üstlenmeyi kabul ve taahhüt ederim.

5846 Sayılı Kanunun "Altıncı Bölüm-Ceşitli Hükümler " bölümünde yer alan
" EK MADDE 11.
- Ders kitapları dahil, alenileşmiş veya yayımlanmış yazılı ilim ve edebiyat eserlerinin engelliler için üretilmiş bir nüshası yoksa hiçbir ticarî amaç güdülmeksizin bir engellinin kullanımı için kendisi veya üçüncü bir kişi tek nüsha olarak ya da engellilere yönelik hizmet veren eğitim kurumu, vakıf veya dernek gibi kuruluşlar tarafından ihtiyaç kadar kaset, CD, Braille alfabesi ve benzeri formatlarda çoğaltılması veya ödünç verilmesi bu Kanunda öngörülen izinler alınmadan gerçekleştirilebilir. "Bu nüshalar hiçbir şekilde satılamaz, ticarete konu edilemez ve amacı dışında kullanılamaz ve kullandırılmaz. Ayrıca bu nüshalar üzerinde hak sahipleri ile ilgili bilgilerin bulundurulması ve çoğaltım amacının belirtilmesi zorunludur."

☐ Üyelik Sözleşmesini Onaylıyorum

GÖNDER

Resim 2. Engelsiz Kütüphane Bireysel Üyelik Sözleşmesi.

Engelsiz Kütüphaneden faydalanabilmek için: <https://engelsizbilgimerkezi.istanbul.edu.tr/bireysel-uyelik-formu/> adresindeki formun doldurulması, engelli raporunun üyelik sayfası üzerinden yüklenmesi ve üyelik sözleşmesinin onaylanması gerekmektedir. Gelen üyelik başvuruları kontrol edildikten sonra sistem kullanıcı adı ve şifre atayarak mail yoluyla dönüş sağlamaktadır.

The screenshot shows the Engelsiz Kütüphane (Engelsiz Library) search interface. At the top left is the library's logo. To its right is the text "Engelsiz Kütüphane". On the top right are two buttons: "Talep Listem" (My Request List) and "Çıkış" (Logout). Below these are three dropdown menus for filtering search results: "Kütüphane Seç" (Select Library), "Arama Türü" (Search Type), and "Format Türü" (Format Type). Each dropdown menu currently shows "Tümü" (All) with a downward arrow. Below the filters is a "Arama Metni" (Search Text) input field. At the bottom is a large blue button labeled "Kitap Ara" (Search Book).

Resim 3. Filtre Kullanımı İle Detaylı Arama.

The screenshot shows the Engelsiz Kütüphane search interface with the "Arama Türü" (Search Type) dropdown menu expanded. The menu is divided into three columns: "Kütüphane Seç" (Select Library), "Arama Türü" (Search Type), and "Format Türü" (Format Type). Under "Kütüphane Seç", there are three options: "Engelsiz Bilgi Merkezi", "Merkez Kütüphane", and "Alfabetik olarak diğer kütüphaneler.". Under "Arama Türü", there are four options: "Anahtar Kelime", "Eser Adı", "Yazar Adı", and "Yayınevi Seslendiren". Under "Format Türü", there are four options: "Pdf", "Doc", "MP3", and "Zip". Each option is preceded by a red checkmark icon.

Resim 4. Anahtar Kelime Kullanımı İle Detaylı Arama.

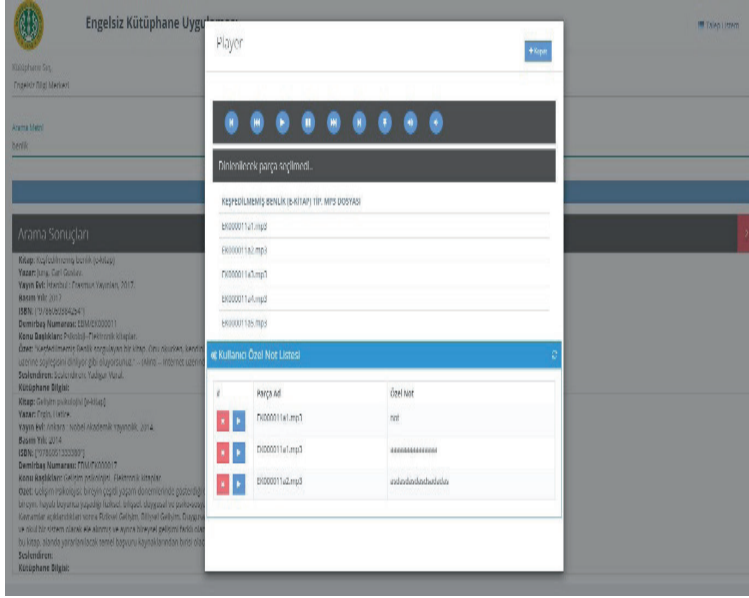
Üye girişi yapan kullanıcılar, filtreleri kullanarak detaylı arama yapabildiği gibi sadece anahtar kelime ile de arama yapabilmektedirler.

Arama Sonuçları
9

Keşfedilmemiş benlik [e-kitap] Yazar: Jung, Carl Gustav. Yayın Evi: İstanbul : Erasmus Yayınları, 2017. Basım Yılı: 2017 ISBN: ["9786059384254"] Demirbaş Numarası: EBM/EK000011 Konu Başlıkları: Psikoloji--Elektronik kitaplar. Özet: "Keşfedilmemiş Benlik sorgulayan bir kitap. Onu okurken, kendinizi dünyanın en büyük psikiyatristlerinden birinin yanında oturuyor ve insanın en önemli sorunlarından birisi üzerine söyleşisini dinliyor gibi oluyorsunuz." - (Alıntı -- Internet üzerinden) Seslendiren: Seslendiren: Yedigörmüş Vural. Kütüphane Bilgisi: Fiziksel Tanım: 99 s. (2,07 mb.) : dijital.	İşlemler: Dinlemeye Başla Pdf Oku Word Oku Zip İndir Talep Oluştur
Keşfedilmemiş benlik Yazar: Jung, Carl Gustav. Yayın Evi: İstanbul : Erasmus Yayınları, 2019. Basım Yılı: 2019 ISBN: ["9786059384254"] Demirbaş Numarası: 2019/27412 Konu Başlıkları: Benlik--Psikoloji. Özet: Seslendiren: Kütüphane Bilgisi: Fiziksel Tanım: 99 s. ; 21 cm.	İşlemler: Talep Oluştur

Resim 5. Arama Sonuç Listesi.

Arama sonucu çıkan listede; yayının erişilebilir formatlarından herhangi birisi varsa en üstte çıkmaktadır. Kullanıcı Engelsiz Kütüphane sayfası üzerinden yayını online olarak dinleyebileceği-okuyabileceği gibi isterse kendi cihazına da indirebilmektedir. PDF ve WORD seçeneklerinde yayının formatı yeni sekmede direkt açılmaktadır. Sesli formatta ise açılır pencerede player gelmektedir. Standart player özelliklerinin yanında “işaret koy” seçeneği ile kullanıcı kendisine hatırlatıcı notlar ekleyebilmektedir.

Resim 6. Erişilebilir Formatı Olmayan Yayının Basılı Formatına Ait Sonuçlar.

Kitap Talep Formu

Kapat

ISBN No

9786059384254

Kitap Adı

Keşfedilmemiş benlik [e-kitap]

Basım Yılı

2017

Yazar Adı

Jung, Carl Gustav.

Yayın Evi

Talep Açıklaması

Talep Türü Seçimi

☐ MP3
☐ PDF
☐ WORD

Talep Gönder

Resim 7. Yayına Ait Talep Oluşturma Ekranı.

Yayının erişilebilir formatı yoksa İstanbul Üniversitesinin tüm kütüphanelerinin koleksiyonundaki yayının basılı formatına ait sonuçlar sıralanır. Talep oluştur butonuna tıklandığında yayına ait bilgiler forma otomatik eklenir. Kullanıcının ilgili kütüphaneciyeye iletmek istediği özel notu varsa “Talep Açıklaması” kısmına notunu ekleyip istediği formatları seçerek hızlıca talebini iletebilmektedir.

Geçmiş Taleplerim		+ Kapat
T-655782360 numaralı talep		
Talep Metni:		
Talep Tarihi:	01/09/2021	
Durum:	Talep Edildi	
Süreç Açıklama:	İncelemeye alınmak için sırada bekliyor.	
T-591049529 numaralı talep		
Talep Metni:	test amaçlıdır dikkate almayınız	
Talep Tarihi:	19/10/2020	
Durum:	Sonuçlandı	
Süreç Açıklama:	test 2	
T-672672286 numaralı talep		
Talep Metni:		
Talep Tarihi:	06/10/2020	
Durum:	Sonuçlandı	
Süreç Açıklama:	Eser sisteme yüklenmiştir. Tekrar arama yaparak pdf ve word formatına erişebilirsiniz.	
I-145258545 numaralı talep		
Talep Metni:		
Talep Tarihi:	24/09/2020	
Durum:	Sonuçlandı	
Süreç Açıklama:	Eser sisteme yüklenmiştir. tekrar arama yaptığınızda pdf ve word formatına erişebilirsiniz.	
T-039954363 numaralı talep		
Talep Metni:		
Talep Tarihi:	16/09/2020	
Durum:	Sonuçlandı	
Süreç Açıklama:	Eser sistemde yüklüdür, tekrar arama yaparak pdf formatına erişebilirsiniz.	

Resim 8. Talep Listesi Ekranı.

Sayfanın sağ üst köşesindeki “Talep Listem” üzerinden kullanıcı, talebinin aşamalarını ve sonuçlandığı bilgisini takip edebilmektedir.

4.2. Sayılarla Engelsiz Bilgi Merkezi

Engelsiz Kütüphane üye sayısı 210 kişiye ulaşmıştır. Kitap seslendirme çalışmaları sürecinde, 2020 yılı ilk iki ayında toplam 510 saat kitap seslendirilmiştir. Pandeminin ortaya çıkmasıyla birlikte seslendirme stüdyoları kapatılmak zorunda kalınmış, kitap seslendirme işlemleri bir süre durdurulmuştur. Ekim 2021 tarihinde kitap seslendirme çalışmalarının tekrar başlamasıyla birlikte 27 okuyucu ile 414 saat (38 kitap) seslendirilmiştir.

Pandemi sürecinde e-kitap hizmetimiz aksamadan devam etmiş, 24 Ağustos 2020 sonrası toplam 1.555 adet basılı kitap dijitalleştirilerek erişilebilir formatta hazırlanmıştır. Haziran 2022 tarihi itibarıyla, Merkezin açılışından itibaren oluşturulan 13.662 e-kitabın 2.445

adedi kataloglama işlemleri yapılarak online erişime açılmıştır. İ.Ü. Merkez Kütüphanesi dijitalleştirme çalışmaları kapsamında hazırlanan 34.925 adet tez, engelli kullanıcıların da faydalanabilmesi için Engelsiz Kütüphane sistemine aktarılmıştır.

5. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Analizi

Bu çalışmada, akademik kütüphanelerde yaşanan dijital dönüşüm çalışmalarının ve dijital kaynaklara erişimin engelli araştırmacılar için öneminin ortaya konulması amacıyla İstanbul Üniversitesi Engelsiz Kütüphane Sistemi'nin engelli araştırmacılar üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Engelli araştırmacıların bilgiye erişimi konusunda uygulanan metotlar, sorunlar ve çözüm önerilerinin tespiti amacıyla ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılmış, öne çıkan ilgili kurumların web sayfaları incelenmiştir. İstanbul Üniversitesi Engelsiz Kütüphane Sistemi'nin bilgiye erişim için etki ve fayda oranını tespit etmek amacıyla sisteme üye olan 201 kullanıcıya Nisan-Mayıs 2022 tarihleri arasında Google Forms üzerinden anket çalışması yapılmıştır. Ankete verilen yanıtlardan ortak görüşler ve yanıtlar derlenerek genel değerlendirmeler yapılmıştır.

Engelsiz Kütüphane Sistemi'nin kullanıcı etkisini ölçmek amacıyla hazırlanan anket 15 sorudan oluşmaktadır. Araştırma soruları ile katılımcıların;

- Engelsiz Kütüphane Sisteminin araştırmalar ve eğitim açısından fayda ve kolaylık etkisi,
- Kütüphane koleksiyonunda mevcut olan elektronik kaynakların engelli kullanıcılar için etki ve fayda oranı,
- İhtiyaç duyulan ve talep edilen kaynaklara erişim olanakları,
- Kütüphane personelinin engelli yardımcı teknolojileri konusunda bilgi ve donanımı,

hakkındaki görüşlerine ilişkin veriler toplanmaya çalışılmıştır.

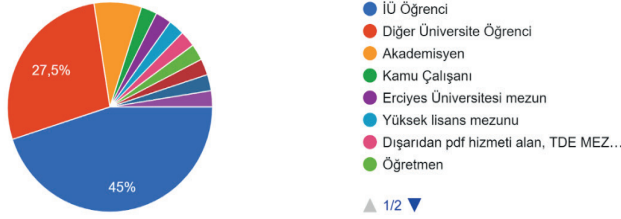
Çalışmanın temelini oluşturan veriler, İstanbul Üniversitesi Engelsiz Kütüphane Sistemi'ne üye olan 201 kullanıcıya gönderilen anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Elektronik ortam üzerinden gönderilen ankete katılım sayısını artırmak amacıyla, hatırlatma için e-posta gönderimi tekrarlanmış, telefon görüşmeleri ve WhatsApp görüşmeleri yapılmıştır. Ankete toplam 44 kişi katılmıştır. Anket sonuçları Google Forms ve MS Excel ile analiz edilmiş ve görselleştirilmiştir. Anket sonucu elde edilen veriler incelenerek tablo ve grafikler ile sonuçlar özetlenmiştir.

6. Bulgular ve Değerlendirme

6.1. Katılımcıların Eğitim ve Engellilik Durumları

Ankete katılım sağlayanların statülerinin tespit edilmesi amacıyla hazırlanan, “Size uygun seçeneği işaretleyiniz (İÜ öğrenci, diğer üniversite öğrenci, akademisyen, diğer)” şeklindeki birinci soruyu 40 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcıların çoğunluğunun (%45) İÜ öğrencisi ve diğer üniversite öğrencileri (%27.5) olduğu, ayrıca katılımcılar arasında akademisyen ve kamu çalışanı da olduğu görülmektedir.

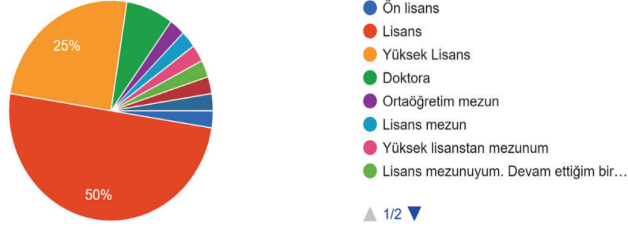
1. Size uygun seçeneği işaretleyiniz.
40 yanıt

Grafik 1. Katılımcıların Statüleri.

Ankete katılım sağlayanların öğrenim düzeylerinin tespit edilmesi amacıyla hazırlanan, “Devam ettiğiniz öğrenim düzeyini belirtiniz (ön lisans, lisans, yüksek lisans, doktora, yeni mezun)” şeklindeki ikinci soruyu 40 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcıların çoğunluğunun (%50) lisans öğrencisi ve diğer çoğunluğun (%25) yüksek lisans öğrencisi olduğu, ayrıca katılımcılar arasında doktora mezunu sayısının üçüncü çoğunluk olduğu, ön lisans, ortaöğretim vd. mezunlarının da ankete katılım sağladığı görülmektedir.

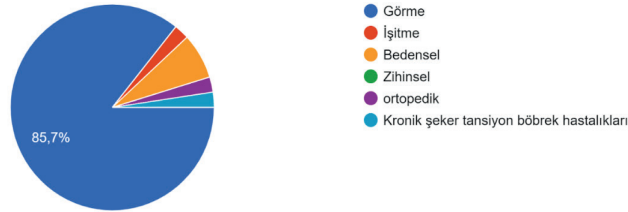
2.Devam ettiğiniz öğrenim düzeyini belirtiniz.
40 yanıt

Grafik 2. Katılımcıların Eğitim Durumları.

Ankete katılım sağlayanların engel durumlarının tespit edilmesi amacıyla hazırlanan, “Engel durumunuza uygun seçeneği işaretleyiniz (görme, işitme, bedensel, zihinsel, diğer)” şeklindeki üçüncü soruyu 42 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcıların çoğunluğunun (%85.7) görme engelli ve diğer bedensel engelli olduğu, ayrıca işitme, ortopedik engelli ve kronik hastalıklar grubunda olan araştırmacıların da ankete katılım sağladığı görülmektedir.

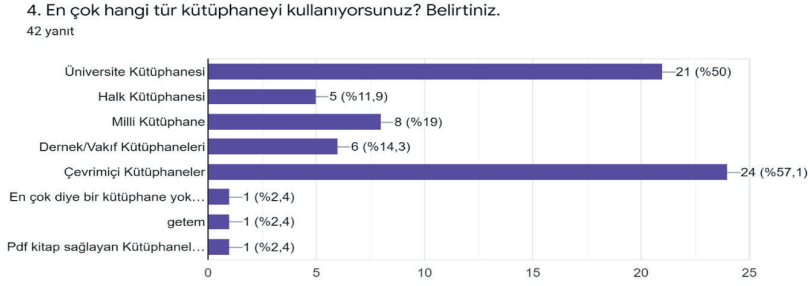
3. Engel durumunuza uygun seçeneği işaretleyiniz.
42 yanıt

Grafik 3. Katılımcıların Engellilik Durumları.

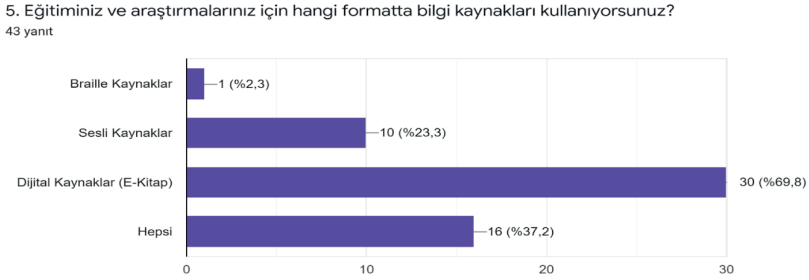
6.2. Katılımcıların Kütüphane Kaynaklarını Kullanım Durumları

Ankete katılım sağlayanların hangi tür kütüphaneleri kullandıklarının tespit edilmesi amacıyla hazırlanan dördüncü soruyu 42 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcıların çoğunluğunun (%57.1) çevrimiçi kütüphaneleri, diğer çoğunluğun (%50) üniversite kütüphanelerini tercih ettikleri, diğer kütüphane türleri arasında Milli Kütüphane %19, dernek/vakıf kütüphaneleri %14.3 ve halk kütüphanelerinin ise %11.9 oranında tercih edildiği görülmektedir.

Grafik 4. Kullanılan Kütüphane Türleri.

“Eğitiminiz ve araştırmalarınız için hangi formatta bilgi kaynakları kullanıyorsunuz?” şeklindeki beşinci soruyu 43 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcılardan 30 kişi (%69.8) dijital kaynaklar (e-kitap), 16 kişi hepsini/tüm formatlardaki kaynaklar (%37.2), 10 kişi (%23.3) sesli kaynaklar, 1 kişi (%2.3) Braille kaynaklar kullandıklarını belirtmişlerdir. Çoğunluğun e-kaynakları tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

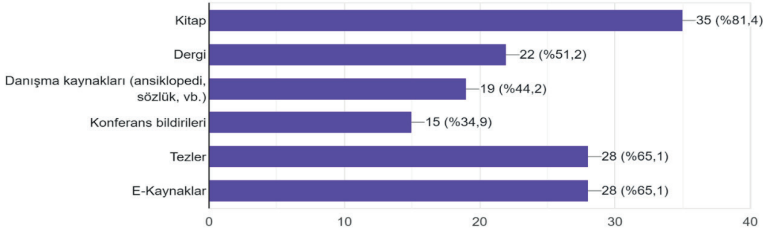

Grafik 5. Kullanılan Bilgi Kaynakları Formatları.

“Eğitiminiz ve araştırmalarınız için hangi tür bilgi kaynaklarını kullanıyorsunuz?” şeklindeki altıncı soruyu 43 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcılardan 35 kişi (%81.4) kitap, 28 kişi (%65.1) e-kaynaklar ve tezler, 22 kişi (%51.2) dergi, 19 kişi (%44.2) danışma kaynakları, 15 kişi (%34.9) konferans bildirileri kullandıklarını belirtmişlerdir. Çoğunluğun e-kaynakları tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

6. Eğitiminiz ve araştırmalarınız için hangi tür bilgi kaynaklarını kullanıyorsunuz? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

43 yanıt

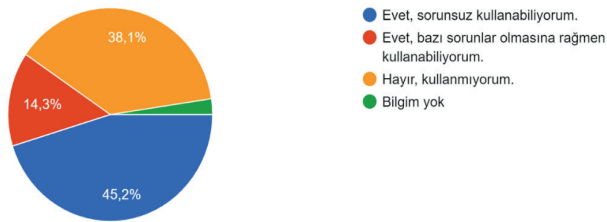

Grafik 6. Kullanılan Bilgi Kaynakları Türleri.

Ankete katılım sağlayanların üniversite kütüphanesi katalog sistemini kullanım oranlarının tespit edilmesi amacıyla hazırlanan ve “Üniversitenizin kütüphane kataloğunu kullanıyor musunuz?” şeklindeki yedinci soruyu 42 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcıların çoğunluğunun (%45.2) katalog sistemini sorunsuz olarak kullandığı, katılımcılardan %38.1’inin katalog sistemini kullanmadığı, katılımcılardan %14.3’ünün bazı sorunlar yaşamasına rağmen katalog sistemini kullandığı anlaşılmaktadır.

7. Üniversitenizin kütüphane kataloğunu kullanıyor musunuz?

42 yanıt

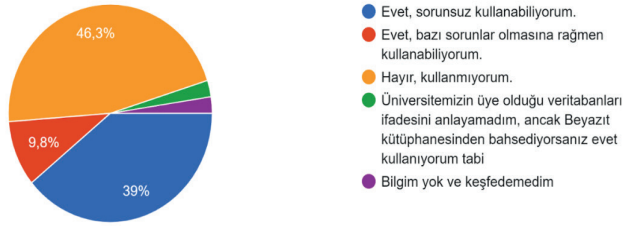

Grafik 7. Üniversite Kütüphanesi Kataloglama Sistemi Kullanım Durumu.

Ankete katılım sağlayanların üniversite kütüphanesi elektronik veri tabanlarının kullanım oranlarının tespit edilmesi amacıyla hazırlanan ve “Üniversite kütüphanenizin üye olduğu elektronik veri tabanlarını kullanıyor musunuz?” şeklindeki sekizinci soruyu 41 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcıların çoğunluğunun (%46.3) veri tabanlarını

kullanmadığı görülmekle beraber esasen diğer yanıtlar da incelendiğinde ve katılımcılardan %39'unun veri tabanlarını sorunsuz olarak kullandığı, katılımcılardan %9.8'inin bazı sorunlar yaşamasına rağmen veri tabanlarını kullandığı beyanı ile analiz edildiğinde, katılımcılardan veri tabanlarını kullanıyorum diyenler ve kullanmıyorum diyenlerin hemen hemen eşit hatta veri tabanı kullananların çoğunlukta olduğu sonucuna varılabilir. Bazı katılımcıların soruyu tam olarak anlayamadığı için çoğunluk dışında kaldığı ama aslında veri tabanlarını kullandığı, az sayıda katılımcının bilgim yok yanıtı verdiği görülmektedir.

8. Üniversite kütüphanenizin üye olduğunuz elektronik veri tabanlarını kullanıyor musunuz?
41 yanıt

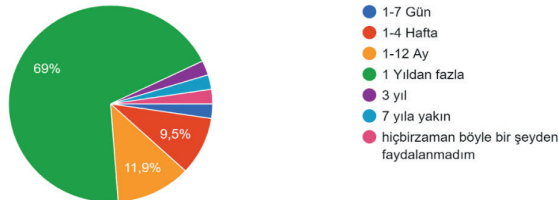

Grafik 8. Elektronik Veri Tabanı Kullanımı.

6.3. İÜ EBM Engelsiz Kütüphane Sistemi Kullanım, Erişilebilirlik ve Fayda Oranı

Ankete katılım sağlayanların Engelsiz Bilgi Merkezi'nden ne zamandan beri faydalandığının tespit edilmesi amacıyla hazırlanan dokuzuncu soruyu 42 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcılardan %69'unun 1 yıldan fazla zamandır, %11.9'unun yaklaşık 1 yıldır, %9.5'inin yaklaşık 1 aydır kullandığı görülmektedir.

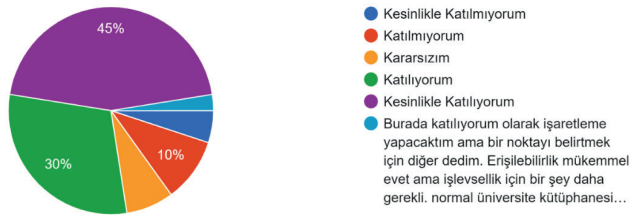
9. İstanbul Üniversitesi Engelsiz Bilgi Merkezi'nden ne zamandan beri faydalaniyorsunuz?
42 yanıt

Grafik 9. İÜ EBM'den Faydalanma Süresi.

Ankete katılım sağlayanların Engelsiz Kütüphane Sistemi'nin işlevsel ve erişilebilir olup olmadığı yönündeki görüşlerinin tespit edilmesi amacıyla hazırlanan onuncu soruyu 40 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcılardan %45'i sistemin işlevsel ve erişilebilir olduğu konusunda kesinlikle katılıyorum, %30'u katılıyorum, %10'u katılmıyorum görüşü bildirmiştir. Az sayıda kararsızlık belirten katılımcıların da olduğu görülmektedir. Ancak çoğunluğun sistemi işlevsel ve erişilebilir bulduğu net olarak anlaşılmaktadır.

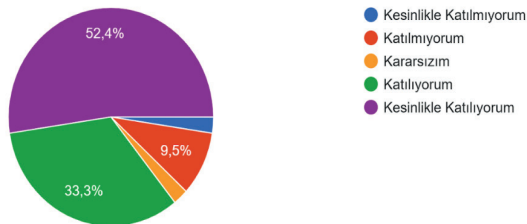
10. Engelsiz Kütüphane Sistemi (<https://engelsizkutuphane.istanbul.edu.tr/>) işlevsel ve erişilebilirdir.
40 yanıt

Grafik 10. Engelsiz Kütüphane Sisteminin Erişilebilirlik Durumu.

Ankete katılım sağlayanların Engelsiz Kütüphane Sistemi'nin araştırmalar ve eğitim açısından kolaylık etkisinin araştırıldığı on birinci soruyu 42 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcılardan %52.4'ü sistemin kolaylık etkisi konusunda kesinlikle katılıyorum, %33.3'ü katılıyorum, %9.5'i katılmıyorum görüşü bildirmiştir. Az sayıda kararsızlık belirten katılımcıların da olduğu görülmektedir. Çoğunluğun sistemi araştırmalar ve eğitim açısından kolaylaştırıcı bulduğu net olarak anlaşılmaktadır.

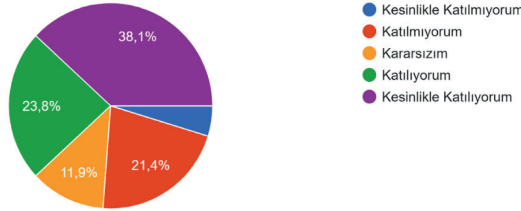
11. Engelsiz Kütüphane Sistemi araştırmalarım ve eğitimim açısından kolaylık sağlamaktadır.
42 yanıt

Grafik 11. Engelsiz Kütüphane Sistemi Kolaylık Durumu.

Ankete katılım sağlayanların Engelsiz Kütüphane Sistemi kapsamında istedikleri kaynakların kısa sürede kendilerine ulaşması hakkındaki görüşlerinin araştırıldığı on ikinci soruyu 42 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcılardan %38.1'i kaynakların kısa sürede ulaştığı konusunda kesinlikle katılıyorum, %23.8'i katılıyorum, %21.4'ü katılmıyorum görüşü bildirmiştir. Katılımcılardan %11.9'u kararsız kalmıştır. Çoğunluğun talep ettikleri kaynakların kısa sürede ulaştırıldığı yönünde olumlu görüş bildirdiği anlaşılmaktadır.

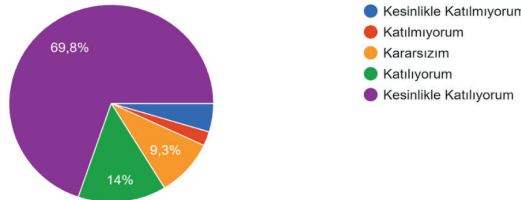
12. İstedğim kaynaklar kısa sürede bana ulaşmaktadır.
42 yanıt

Grafik 12. Kaynaklara Erişim Durumu.

Ankete katılım sağlayanların Engelsiz Kütüphane Sistemi'nin bilgiye erişim ve eğitim açısından fayda oranının araştırıldığı on üçüncü soruyu 43 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcılardan %69.8'i sistemin faydalı olduğu konusunda kesinlikle katılıyorum, %14'ü katılıyorum, %9.3'ü kararsızım görüşü bildirmiştir. Az sayıda katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum görüşü belirten katılımcıların da olduğu görülmektedir. Ancak çoğunluğun sistemi bilgiye erişim ve eğitim açısından faydalı bulduğu net olarak anlaşılmaktadır.

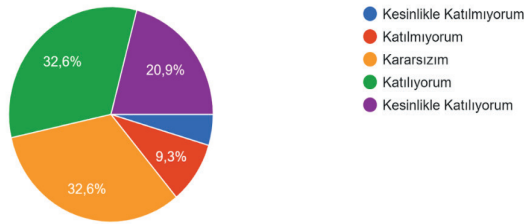
13. Engelsiz Kütüphane Sistemi bilgiye erişim ve eğitim hayatım açısından yararlıdır.
43 yanıt

Grafik 13. Engelsiz Kütüphane Sistemi Fayda Durumu.

Ankete katılım sağlayanların Kütüphane koleksiyonu hakkındaki görüşlerinin araştırıldığı on dördüncü soruyu 43 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcılardan %32.6'sı koleksiyonun yeterliliği konusunda katılıyorum, %32.6'sı kararsızım, %20.9'u kesinlikle katılıyorum, %9.3'ü katılmıyorum şeklinde görüş bildirmiştir. Katılımcı görüşleri sınırında değerlendirildiğinde, Kütüphane koleksiyonu genel olarak yeterli bulunmakla beraber geliştirilmeye ihtiyaç olduğu da anlaşılmaktadır.

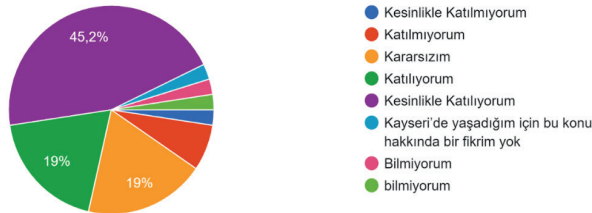
14. Kütüphanenin kitap, süreli yayın ve tez koleksiyonu yeterlidir.
43 yanıt

Grafik 14. Koleksiyon Yeterlilik Durumu.

Ankete katılım sağlayanların, Kütüphane personelinin engelli yardımcı teknolojileri konusunda yeterli bilgi ve donanımına sahip olup olmadıkları hakkındaki görüşlerinin araştırıldığı on beşinci soruyu 42 kişi yanıtlamıştır. Yanıtlara göre; katılımcılardan %32.6'sı koleksiyonun yeterliliği konusunda katılıyorum, %32.6'sı kararsızım, %20.9'u kesinlikle katılıyorum, %9.3'ü katılmıyorum şeklinde görüş bildirmiştir. Katılımcı görüşleri sınırında değerlendirildiğinde, Kütüphane koleksiyonu genel olarak yeterli bulunmakla beraber geliştirilmeye ihtiyaç olduğu da anlaşılmaktadır.

15. Kütüphane personeli engelli yardımcı teknolojileri konusunda yeterli bilgi ve donanımına sahiptir.
42 yanıt

Grafik 15. Kütüphane Personelinin Engellilik Hizmetleri Açısından Yeterlilik Durumu.

Sonuç ve Öneriler

Çağdaş dünyamızdaki ideal kütüphane, toplumun her üyesine hem basılı hem de dijital formatlarda en son bilgilerin tüm avantajlarının sunulduğu bir tesis olarak tanımlanabilir. Kütüphaneler, engelliler de dâhil olmak üzere sayısız kullanıcıya ayırım gözetmeksizin hizmet veren kuruluşlardır. Son yıllarda, bilgi otoyolu olan internet, dünya çapında bilgi koleksiyonlarını paylaşma yeteneği ile bilgi yayma için küresel bir ağ geçidi haline gelmiştir. Dijital kütüphaneler, çok sayıda belgeyi seçen, organize eden ve kataloglayan, bilginin yayılması için önemli kanallar olmuştur. Modern teknoloji ile elde edilen bilgiye erişim engelliler de dâhil olmak üzere her bireyin hakkıdır.

Bu bağlamda bu araştırma konusu, üniversite kütüphanelerinin dijital çağda engelli kullanıcılara sunmakta olduğu hizmetlere ilişkindir. Çalışma kapsamında, bilgiyi dijital ortamda engelli araştırmacılar ile buluşturan İstanbul Üniversitesi Engelsiz Kütüphane Sistemi'nin araştırmacı profili ve sayısal verilerinin analiz edilmesi yoluyla, bu sistem örneğinde üniversite kütüphanelerinin dijitalleştirme ve engelsiz bilgiye erişim hizmetleriyle eğitime ve bilimsel çalışmalara sağladığı katkılar ortaya konulmaktadır. İstanbul Üniversitesi Engelsiz Kütüphane Sistemi'nin kullanıcı etkisini araştırmak ve ölçmek amacıyla hazırlanan anket 15 sorudan oluşmaktadır. Araştırma soruları ile katılımcıların;

- Engelsiz Kütüphane Sisteminin araştırmalar ve eğitim açısından fayda ve kolaylık etkisi,
- Kütüphane koleksiyonunda mevcut olan elektronik kaynakların engelli kullanıcılar için etki ve fayda oranı,
- İhtiyaç duyulan ve talep edilen kaynaklara erişim olanakları,
- Kütüphane personelinin engelli yardımcı teknolojileri konusunda bilgi ve donanımı,

hakkındaki görüşlerine ilişkin veriler toplanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın temelini oluşturan veriler, İstanbul Üniversitesi Engelsiz Kütüphane Sistemi'ne üye olan 201 kullanıcıya gönderilen anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Elektronik ortam üzerinden gönderilen ankete toplam 44 kişi katılmıştır. Anket sonuçları Google Forms ve MS Excel ile analiz edilmiş ve görselleştirilmiştir. Anket sonucu elde edilen veriler incelenerek tablo ve grafikler ile sonuçlar özetlenmiştir.

Ankete katılım sağlayan engelli araştırmacıların %57.1'i çevrimiçi kütüphaneleri, %50'si üniversite kütüphanelerini tercih ettiklerini, katılımcılardan 30 kişi (%69.8) dijital

kaynaklar (e-kitap), 16 kişi hepsini/tüm formatlardaki kaynaklar (%37.2), 10 kişi (%23.3) sesli kaynaklar, 1 kişi (%2.3) Braille kaynaklar kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğunun (%46.3) veri tabanlarını kullanmadığı görülmekle beraber diğer yanıtlar da incelendiğinde, katılımcılardan %39'unun veri tabanlarını sorunsuz olarak kullandığı, katılımcılardan %9.8'inin bazı sorunlar yaşamasına rağmen veri tabanlarını kullandığı beyanı ile analiz edildiğinde, katılımcılardan veri tabanlarını kullanıyorum diyenler ve kullanmıyorum diyenlerin hemen hemen eşit hatta veri tabanı kullananların çoğunlukta olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu sorulara verilen yanıtların ortak sonucuna göre, engelli araştırmacıların çoğunluğu dijital/elektronik kaynak kullanımını tercih etmektedir.

Engelsiz Kütüphane Sistemi'nin işlevsel ve erişilebilir olup olmadığı yönündeki görüşlerin araştırıldığı yanıtlara göre; katılımcılardan %75'i sistemin işlevsel ve erişilebilir olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Katılımcılardan % 85.7'si sistemin araştırmalar ve eğitim açısından kolaylaştırıcı etkisi olduğunu belirtmektedir. Engelsiz Kütüphane Sistemi'nin bilgiye erişim ve eğitim açısından fayda oranının araştırıldığı yanıtlara göre ise katılımcılardan %83.8'inin sistemi bilgiye erişim ve eğitim açısından faydalı bulduğu net olarak anlaşılmaktadır. Ayrıca yanıtlara göre; katılımcılardan %61.9'unun ihtiyaç duydukları ve talep ettikleri kaynakların kısa sürede kendilerine ulaştırıldığı yönünde olumlu görüş bildirdiği tespit edilmiştir.

Günümüzde, geleneksel ekipmanı kullanmadaki zorlukların üstesinden gelecek teknoloji, çeşitli biçimlerde ve karmaşıklık seviyelerinde mevcuttur. Bilgisayarların kütüphanelerde yaygınlaşmasıyla birlikte, kütüphaneler bu tür cihazların kurulumu konusunda araştırma yapmalıdır. Ekran okuyucular gibi gelişmiş yardımcı teknoloji cihazlarının geliştirilmesiyle, tamamen görme engelli olan kişiler artık internette arama yapabilir ve Çevrimiçi Genel Erişim Kataloğu'na (Online Public Access Catalog, OPAC) erişebilir. Bilhassa üniversite kütüphanelerinin görme engellilere yönelik web tabanlı hizmetler girişi, genel kütüphanelerde engelliler için bilgi ihtiyaçları konusunda farkındalığı artırmış, birçok kütüphane materyallerini dijitalleştirmiş ve web siteleri aracılığıyla daha geniş kitlelere erişilebilir hale getirmiştir.

Yeni teknolojinin hayatımıza ve özellikle kütüphanelere hızlı ve yaygın entegrasyonu, engelli kullanıcıların kütüphaneyi etkin bir şekilde kullanmalarına yardımcı olmadaki potansiyel rolüne olan ilgiyi artırmıştır. Bununla birlikte, bazı teknolojiler engelliler için büyük dezavantaj olabilir. Ne yazık ki, birçok yazılım tasarımcısı erişilebilirlik sorunlarından habersiz olduğundan, tasarımın sonucunda engelli birçok kişi için dışlama oluşabilmektedir. Bu tür dışlayıcı uygulamalar ayrımcı olarak kabul edilebilir. Sistem tasarımı ve geliştirme sürecine engelli kullanıcıları dâhil etmek, evrensel olarak erişilebilir ve kullanılabilir

ürünlerin yaratılmasını kolaylaştırır. Teknoloji çok çeşitli ihtiyaçlara cevap verecekse, engelli insanların dâhil edilmesi, simgesel bir jestten daha fazlası olmalı, potansiyel kullanıcıların geniş bir temsilini sağlamalıdır. Bir web sitesi, çevrimiçi genel erişim katalog sistemi veya diğer web tabanlı materyali tasarlarırken, erişilebilirlik kurallarına dikkat etmek ve ekran okuyucu kullanan kişiler de dâhil olmak üzere herkesin kullanabilmesini sağlamak önemlidir. Akademik kütüphanecilerin engelli kullanıcıların ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için çabalarını yoğunlaştırabilecekleri üç alan; kaynakça eğitimi, web sayfası tasarımı ve personel eğitimi (Ekwelem, 2013) önerilmektedir.

Kütüphane kurumları gelişen teknolojik olanaklardan yararlanarak engelli kullanıcılarına yönelik hizmetlerin sürdürülebilirliğini sağlamalıdır. Engellilerin kütüphane koleksiyonlarına erişim imkânlarından daha çok yararlanması için mevcut teknolojilerin engelli kullanımına uygun olmayan bölümleri geliştirilmeli ve yeni geliştirilmekte olan teknolojiler izlenerek kütüphanelere kazandırılmalı, internet altyapısının yanı sıra erişimi kısıtlayan tüm eksiklerin giderilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Mevcut kütüphane tesisleri tüm hizmet alanları ile mobilite sorunu yaşayan kullanıcıların kütüphane kaynaklarını etkin ve verimli kullanmalarını sağlamak için yeni teknolojilerle uyumlu olarak yeniden tasarlanmalı ve değiştirilmelidir. Kütüphane hizmetlerinin kapsamı, engelli kullanıcıların ihtiyaçlarına ve engellilik türlerine göre düzenlenmelidir. Engelli kullanıcılar için engellilik türlerine göre yazılı politikalar oluşturulmalıdır.

Bilhassa üniversite kütüphanelerinde, engelsiz bilgi merkezleri, olması gereken standartlarda ve istenilen seviyede olmamakla beraber gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu hizmeti veren kurumlar kendi politikalarını oluşturarak kurumsal hizmet vermektedir. Bir yayına ihtiyacı olan engelli birey hizmeti veren kütüphane sayfalarını tek tek gezerek yayına ulaşmak için çaba sarf etmek zorunda kalmakta, kimi zaman aradığı yayına erişememektedir. Sorunun giderilebilmesi, mükerrer üretimin önüne geçmek, daha verimli ve kaliteli okuyucu hizmeti için üretilen yayınlar tek merkezde toplanmalı, bir toplu katalog hazırlanmalı, hizmet standartları oluşturulmalıdır. Çeşitli merkezlerde engelliler için farklı niteliklerde kaynaklar üretilmekte fakat kurumlar arasında yeterli eşgüdüm sağlanmadığından ürünler, kullanıcılar için verimli olamamaktadır. Bu yüzden merkezî bir birim kurulmalı, yapılan işlerin eşgüdüm kapsamında ve standartlara uygun olarak gerçekleştirilmesi sağlanmalı (Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 66), kütüphaneler arası ödünç verme sistemi ve ortak veri tabanları oluşturulması gibi çözümlerle engelli kullanıcıların daha fazla kaynağa, daha kolay erişimi sağlanmalıdır.

Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Yönetmeliği'nde bahsi geçen "... yayımlanmış veya internet ortamında ilk iletimi yapılmış eserlerin elektronik kopyaları, hak ihlallerini önleyici etkin ve yeterli koruma önlemlerinin alınması koşuluyla görme engellilerin kullanımına sunulmak amacıyla... Milli Kütüphane Başkanlığına gönderilir" (Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Yönetmeliği, 2012) ifadesinin, "tüm derleme kütüphaneleri ve/veya engelsiz bilgi hizmeti veren kamu kurumlarına da gönderilir" şeklinde genişletilmesi, engelliler için kütüphane hizmeti veren farklı kurumlar aracılığı ile engelli kullanıcıların en güncel yayına erişme imkânına sahip olması ve engelsiz bilgi hizmeti veren kütüphanelerin yeni yayınları tekrar dijitalleştirme zorunluluğunun ortadan kalkması, emek ve zaman tasarrufu sağlanması açısından faydalı olacaktır (Bezirci ve Özyürek, 2019, s. 66).

Kaynakça/References

- Akçalı, Ş. (2015). *Görme engellilere yönelik tasarlanan mekânların erişilebilirlik standartları kapsamında irdelenmesi: Görme engelli kütüphaneleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Aktaş, A., Zayim, N. ve Saka, O. (2007). Sağlıkta insan-bilgisayar etkileşimi. M. Akgül, E. Derman, U. Çağlayan ve A. Özgüt (Eds.). *Akademik Bilişim '07-IX. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, içinde (s. 425-430). İnternet Teknolojileri Derneği.
- Bezirci, P. (2021). Dijitalleştirme projeleri yönetim süreçleri ve İstanbul Üniversitesi dijitalleştirme çalışmaları: Gazeteden tarihe bakış projesi örneği. E. Yılmaz ve L. Kanık (Eds.). *Bilgi merkezlerinde yönetim-II*, içinde (s. 625-663). Hiperyayın.
- Bezirci, P. ve Özyürek, M. (2019). Engelliler için bilgiye engelsiz erişim hizmetleri: İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Engelsiz Bilgi Merkezi. P. Bezirci (Ed.), *Bilgiye erişimde engellilere yönelik kütüphane uygulamaları*, içinde (s. 13-84). Hiperyayın.
- Castro, D. (2008). Accessibility for people with disabilities, R.D. Atkinson ve D. Castro (Eds.), *Digital quality of life: Understanding the personal and social benefits of the information technology revolution*, içinde (s. 49-54), Information Technology and Innovation Foundation. <https://www2.itif.org/DQOL.pdf>
- Çelik, Elif. (2016). Onuncu yılında Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin İnsan Hakları Sözleşmesi ve sözleşme ruhu, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 219-246.
- Caldwell, R. (2006). Web-accessibility, e-learning, and academic libraries. *International Journal of Public Information Systems*, 2(1), 1-9.
- Çoğaltılmış fikir ve sanat eserlerini derleme yönetmeliği. (2012). T.C. Resmî Gazete (28388, 18 Ağustos 2012).
- Dudley, A. ve Lazar, J. (2008). Web accessibility for users with disabilities: A multi-faceted ethical analysis. H. Nemati (Ed.). *Information security and ethics: concepts, methodologies, tools, and applications*, içinde (s. 3112-3121). IGI Global.
- Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Bankası. (2011). *Dünya engellilik raporu*. <http://eyh.aile.gov.tr/data/5480490c369dc57170df34bd/D%C3%BCnya%20Engellilik%20Raporu-basilan.pdf>
- Edmonds, C.D. (2004). Providing access to students with disabilities in online distance education: Legal and technical concerns for higher education, *American Journal of Distance Education*, 18(1), 51-62.
- Ekwelem, V.O. (2013). Library Services to Disabled Students in The Digital Era: Challenges for Outcome Assessment. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 970, 1-29. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/970>
- Engelsiz Erişim Çalışma Grubu. (2012). *Bilgi ve iletişim teknolojilerinde engelsiz erişim*. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu.

- Hamilton, D. ve Keten, B. (2011). Görme engelli kullanıcılar için erişilebilir kütüphaneler: Kütüphanecilere yönelik pratik öneriler. *Türk Kütüphaneciliği*, 25(4), 509-518.
- Human Rights Commission. (2012). *Better information for everyone: Disabled people's rights in the information age*. <https://www.hrc.co.nz/files/9414/2397/6962/web-Access.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). (2005). *Libraries for the blind in the information age - Guidelines for development*. R. Kavanagh and B.C. Sköld (Eds.), Federation of Library Associations and Institutions.
- Isaila, N. ve Nicolau, I. (2010). Promoting computer assisted learning for persons with disabilities. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 4497-4501.
- Jaeger, P.T. (2018). Designing for diversity and designing for disability: New opportunities for libraries to expand their support and advocacy for people with disabilities. *International Journal of Information, Diversity, & Inclusion*, 2(1-2), 52-66.
- Kadijevich, D.M., Masliković, D. ve Tomić, B.M. (2020). Dataset regarding access to information for persons with disabilities in Serbia. *Data in Brief*, 32(1), 1-8.
- Khan, A., Idrees, H. ve Mudassir, K. (2015). Library web sites for people with disability: accessibility evaluation of library websites in Pakistan. *Library HI Tech News*, 32(6), 1-7.
- Lazar, J., Goldstein, D.F. ve Taylor, A. (2015). *Ensuring digital accessibility through process and policy*. Morgan Kaufmann.
- Lisa, B. (2014). Improving academic library website accessibility. *Library Management*, 35(8/9), 565-581.
- Mutia, F. (2016). The Availability of access for user with disability on digital library. *International Journal of Knowledge Management and Practices*. 4(1), 11-19.
- Raja, D.S. (2016). *Bridging the disability divide through digital technologies*. Background paper for the World Development Report. Digital Dividends.
- Samant, D., Matter, R. ve Harniss, M. (2013). Realizing the potential of accessible ICTs in developing countries. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 8(1), 11-20.
- Subaşıoğlu, F. (2008). Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri'nin "engellilik farkındalığı" üzerine bir araştırma. *Bilgi Dünyası*, 9(2), 399-430.
- United Nations. (2022). *Convention on the rights of persons with disabilities (CRPD)*. United Nations Department of Economic and Social Affairs Disability. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>
- United Nations. (2022). *United Nations disability inclusion strategy*. https://www.un.org/en/content/disabilitystrategy/assets/documentation/UN_Disability_Inclusion_Strategy_english.pdf
- Uribe, L.M. ve Macdonald S. (2009). *A new role for academic librarians: data curation*. https://www.era.lib.ed.ac.uk/bitstream/1842/.../data_role.doc
- Vandenbark, R.T. (2010). Tending a wild garden: Library web design for persons with disabilities. *Information Technology and Libraries*, 29(1), 23-29.
- W3C. (2008). *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0 W3C recommendation*. www.w3.org/TR/WCAG20/
- Zencir, M.B., Kutlutürk, L. ve Subaşıoğlu, F. (2017). Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinde engellilere yönelik hizmetler: Web sayfaları bağlamında bir inceleme. *DTCF Dergisi*, 57/1, 720-739.